

**Redene exhortatyf, raet ende instructie aende inghesetenen
der gheunieerder Nederlanden, nopende den stucke van
orloghen : toeghsehreven [!] den wijsen, vromen ende
voorsienighen heeren, colonellen ende capiteynen, der
wytvermaerder ende gheweldigher coopstadt van Andtwerpen**

<https://hdl.handle.net/1874/9153>

REDENE EXHORTATIE.

Raet ende Instructie aen de Inghesetenen der Gheunieerder Nederlanden / nopende den stucke van Diloghen.

Toe ghescreuen

Den VVysen, Vromen ende Voorsienighen HEEREN, Colonelken
ende Capiteynen, der vuytvermaerder ende gheveuldigher Coopstade
van Anduwerpen.

Met Gra-
tie / ende

Privillegie
des herto.

Gheprinte t'Antwerpen inde Seuerier strate inde Vergulden
Wijzel by de Weduwe van Hans Braeckvelt. M. D. lxxxij.

Met Privilegie van eenen Jaer. Ondersoeckent Van A. J. hore.

DEN VVYSEN, VRO

men ende voorstienighen Heeren, mijn Heere

Phlips van Schoonhoue, Steuen Reket, Adri

aen Berdoel, Bartholomeus Pels, Jaques vanden VValle, Adriaen

Vierendels, Jaques de la Faellie, Jan de Laet Colloncken: ende

Oliuter Fockenburck, Roelands Paulet, Jan van Diepen-

besck &c. Capiteynen, deser vrijvoermaerder ende

Gheuevdigher Coopstadt van Antwerpen,

vvenscht Jan vande Kiele, voorspoet,

ende Victorie.

Ghemerckt vuy ons seluen (soo Cicero in Officijs ghetuyche) niet
alleene ghebornen en zyn, maer dat elck goet onder/aet (naer de ga-
men hem van den Heere verleent, ende naer syne qualueyt) schuldich is
sijn Vnderlandt te voorderen ende dienstbaerbaeyt te beuysen: soo sft.
seer vvyse, Vrome, ende voorstienighe Heeren, dat ick my veruoorde
bebbe, naer het vermogen myner simpeler sacunden ende permissie mijns
staets, dese teghen vvoordighe Declamatie oft exhortarijse Redene is
stellen ende int licht te brenghen, om den Vramen te verstercken in vol-
berdicheyt oft perseuerantie, ende den Traghen te veruorcken tot alle
cloecmoedicheyt, ende vlyticheyt, die Titus by Iosephum in het 7. Boek
der Ioodischer Orloghen (sprekende tot zynen volcke) seer noodelyck
seyt te zyne in tyden van trouble. **V**elike Declamatie (seer vvyse,
Vrome, ende Voorstienighe Heeren) ick V. Eer. hebbe vwillen dediceren
ende toefchryuen, misdielen ghylieden de selue saecken, den stucke van
Orloghen te vveten, ende het goet regiment deser Stadt aengaende,
altoos met soo groeter ryphicheyt, voorsichtichicheyt, neerslichicheyt, ende
discretie, in goeder ordonnance, tot beuvarinche der seluer, syt besorgende
ende onderhoudende; dat men des by de nacomelighen (niet alleen
hier; maer oock in alle plaatsen) met rechte, al moeten pryzen ende lof-
spreken. **V**aerom ick V. Eer. bidde desen mijnen simpel en, n. sch-
kens goetsonstighen, dienst in dancke ende praecise te vwillen ontfangen.

V. Eer.

ghetrouue ende onderdanich onder/aes

Jan vanden Kiele.

REDENE EXHORTATYF, RAEL
ende Instructie aende ingesetenen der Neder
landen, nopende den stucke van Orlogen.

**Om den Troemen te verstercken:
Ende den Trogen te verwecken.**

De Stadt Sardis ghewonnen zijnde van Cyrus des
Perlen Coninch: als sy gheheel in vande stont: en
alomme groote moort geschiedde: so se, tmen darte e
en van des voozeden Cyrus knechten in de camer
vanden Coninch Croesus brennende, den seluen (niet
wetende dat het die Coninch was) met zynen S. voerde wilde duer
sien: waer af des Coninck Sone, die van moeder Tichaeme stont
was Geboren ende noeyt ghesproken en hadde, dit siende, soo secke
wert beroert dat hem die vanden zijnder Tonghen in stucken gebra
ken zyn: ende heeft den voozelen knecht ghebieden met lip der ta
len dat hy doch den Coninck spaeren woude: Ende alsoo heeft die
Liefde ende het Perichel den ghenen die te voozen stont ende ontlaet
baer was: cloech ende bewelsprekende ghemaecht.

In deser manieren lioude Borghers, dunckt my van ghelijckheit
ghelichiet te zyne hoemel in een diuersche saechte: also dat my (die toe
noch toe plomp ende ontlaetwerdich ben) de liefde die ich drage toe
den Vaderlande, ende het perichel daer wy lieden noch in sijn verse
rende, bedwinghen om te spreken ende wensich woorden te verha
len; niet om den vrandt te veruacren, met maneredenen, maer om
het vaderlant te helpen naer mynder qualiteyt, ende om my mede
Borghers te vermachien dat sy het selu (die wyle Godt de lieere den
est verleent) in alder manieren by standicheyt bewysen, ende hantsel
uen gheensins en laten verflappen.

Want ter eyen wy sien ende hebben te meer reynen beuoest, met
wat geweld, met wat listicheyt onse vrandt, die Coninck van Span
gien ons vooft heeft ghesocht te betreffen; Wy weten alle de Tur
nien ende wredeyden die ghebuert zyn sedert den vare Troet ende
daer te voren in dese onse bedruchte Nederlanden het verdriet, ia die
wterste slavernye daer by ons ende onse Laaden onder soeclit te tree
ken.

hen; ende sullen wy ons dies niet aendraghen / ende soeghen om het
 Vaderlant ende ons wyghen seluen te beschermen.

Ick schatte daer is inde Stadt eenighen particulieren brandt ont-
 saken; sal daer oock remant sijn by en sal met grooter vlyde dert-
 waerts loopen/om den seluen te helpen bluffchen? Ende wy die
 liefhebbers des vaderlants willen genaempt wozd / n commen het
 selue maer van verre (soo my dunckt) ende dat staemelick te staen.
 De groote desolatie ende verworlinghe her abandonneren d. e
 Christeliker Religien / lae Wyf ende kinderen en schijnen ons niet
 met ailen (tek en roere maer den Tragh) te beweghen. Ochtans
 sien wy by exempel eenich aldertraechste Dier / so wannec het sijn
 Tonghen siet in perikel; ten sal door gheen cracht mogen wederhou-
 den worden; het sal hem selick ende onuerklaefdelich begeuen duc
 Dier ende Sweert; geen dinc ontfende? Ende wy serche Fran-
 nen ende vrome Dorgheren sullen wy ons Tant onse Wnnen ende
 kinderen oock mede onse naecomeltinghen duc onse traechent / on-
 der den Wyandt in reuwighe seruituyt ende ellende achterlaten/
 wat hope sal ons overblijuen? wie sal voor ons vechten indien wy
 selue behandt wende Bloech niet en willen slaen sullen wy hopen
 op des wyandts goedertierenheyt / diens vreehent ende bloedsthe
 Tyrannie wi somentie werns hebbe onderuonde? sullen wy betrou-
 wen op sijn gherechticheyt / diens bedroch ende loole practieken /
 teghen ons ende onse Prinern noch dagelicks niet en cetteren? Ja
 die het een heyligh werck voor Gode rekent / ende eenen bequamen
 dienst ons bloet te storten ende te vergieten / soo by tot meer tyden
 claerlich ghenoch bewesen heeft.

Voorzwaer wy missen indien wy meynen dat onse patientie / ende
 redelicheyt ons ter sal beujsden oft zinnen boemoedt van ons hee-
 ren; want hoe wy silder hoe wy vriedigher hoe wy rechteerd ige
 sijn hoe by meer sal soecken ons ende onse Landen te verdrucken.

Wsoo dat wy segghe sijn op den wyandt niet en dozien eenich toec-
 berlaet stellen; hebbe wy sijn ons seluen geen couragie om hem cloe-
 helick te wederstaen; oft ten ware dat wy meynde dat hem tot eu-
 piseentie en wothe soude ontzelen; die nu die lande van Indre
 Castillen ende meer andere onder sijn Tyrannie ende geweld heeft
 ghebrocht; lae die ons veel leets heeft vbraeden.

Doch en soude sijn Tyrannie niet alleen eenen socht oft temprest
 welen d'welch subytelich overtoemp ende gheringhe verdwijnde;

Maer so soude veranderen in een eeuwige ende onverdraeghelijcke
subiectie onder die Spansche Tyranny? Dwoele seer grauwelijck is.

In dit pericikel ende troublen dan noch welender: waerom en sou-
den wy ons seluen ende onse medebroeders niet verwecken om in
alder vromicheyt te handelen ende alle manieren van behulp aen
te vatten: waerom en soude ons den noot (segge ick) niet berae-
de ende lijflich maechen: wy sien de wilde ende onredelijcke dieren: als
sy in noode zijn hoe vele sy doen om hunseluen te libereren: wat li-
sten sy soeken hoe neerstelijck sy alle middelen beproeuen / in souden
sleuer door blijuen dan rusten oft ophouden.

Maer nu soude yemant moghen segghen: Wat is uwen Raet/
Wat mach het ons helpen de desolatie: die ons kennelijck ghenoch
sijn / hier te verhalen: zernighe goede remedie is van noode / sulchs
mochten prijsen: daeromme weet ghy oock iet profijtelijcks / dese
materie aengaende / oft dat duecht ende voorderinge in soude mogen
brughen: wilt dat selue voor ons niet verborghen.

Wat is recht broeders ende ick wil oock ghetene / om die liefde
ende het bystande dat ick den Vaderlande schuldich ben / in dese dinc-
ghen mijn goetduncken verclaren.

Het is kennelijck ghenoech / hoe dat het een mes ghemeynelijck
het ander in die schrede houdt / by ouden spreck woerde / en met wa-
penen moetmen die waepenen verdrifuen: met voorzichtigheyt en
goede toeficht / bedroch en verraderie. Dus lieue broeders / moeten
wy hier mede (als met een seker instrument) het Vaerlandt getrou-
welijck beuriden / en in alder vromicheyt en wackerheyt (sonder
verdrifuen) de waepenen aengripen.

Wy sijn / voorwaer / vroom ghenoech: onse ionghelingen en sijn
niet cleyn van ghetaele / bereyt om voor den vaeder / ande lijf en bloet
te waegghen: de waepenen en sijn oock niet onghereets: Sout / Ghes-
en andere noodelijcke sake ter oslogē dienende: sijn by ons: God die
Heere heeft ons verliet van een wijs en victorieus hertoghe / en
Prince: hy heeft ons verleent vrome en voorzichtighe Querste: en
in summa hy heeft ons mildelijck en onredelijck ghegeuen al
darmen soude moghen wenschen om onse vijanden en alle dang-
ten te weder staene / indien wy het selue willen waernemen.

Allene is daer gebrec onse perseuerantie / onse cloekmoedicheyt /
onse wackerheyt / en vromicheyt om niet te verflouwen in senighen
Benlaeden aruere / die ons ouct soude mogen comen / en alsoos op

Raede ende Instructie aen die

hoede te sijn: op dat wy (eenigen bequaemē tūt voorby passerende) ons te laete niet en beclaegen. geluck de siecke dede die noch in vderlijcker sterchten sijn de/ de goede medicijne versmaedde/ en ten laetsten seer quaelijck gheholpen mochte worden.

Ende alsoo doende sullen wy dan Godt den Heere bidden dat wy ons sijn bystant ooc by voeghe: die welcke ons sonder foute/ goeder/ tijtelijck verhooren sal. maer willen wy (ons iijlich verjende) in iediehet hem om bystant en hulpe sitten aenroepen soo sullē wy den Heere schijnen te terghen/ en hy en sal ons niet verhooren: want wy de instrumenten en middelen die hy ons in dese saechen verleent/ niet en willen ghebruycken.

Laet ons eerst ons seifs officie doen in neersticheyt/ in wakkerheyt/ in volherdicheyt/ in vromicheyt/ in waepen en in soodanighe dregden/ hier toe ons van hem verleent/ dan sal hy seer nutdijck sijnen seggen daer toe gheuen.

Die landman/ ten sij dat hy ploege/ saeijē en maeijē/ te verghet sal hy van Gode enen oueruloedigen oogst begheeren/ ten waerby sijn sonderlinghe gracie/ in miraculeusheit: wilt ghy gheleert worden in Consten ghy moet veel swet en moeite ondergaen/ Godt de iijere sal sijnen seggen daer toe doen. wilt ghy vaderslandt beschermen/ den vijant verdriuen victorie genieten: ghy moet coenlijck opstaen/ die wapenen aengrijpen en die selue wel en tot uwen wille leeren ghebruycken/ v seluen daer toe gewinnen/ ghesinc hem een schijuer tot sijn penne gheuent/ een maeyer. tot sijn sepfene een smit tot sijnen hamere/ etc. ghy moet leeren arbeijt verdragen/ hitte/ sandt/ dorst/ coude/ honger/ armoede/ etc. en alsoo in dese dingen wel ondersocht en op v hoede staende/ vorpt dan (geluck ghelept is) tot den Heere. dat hy sijnen seggen op v seynde/ en gaet dan alsoo vlijelijck te strijde/ ter wachte/ ten storme/ oft daert van noodde is: het eynde uwer saechen en v seluen beuelende in sijne goedertiere ne genade.

De victorie en leydt in onser macht niet/ maer alleen inde Heere die de selue selden verleent den Traegen: so Caro bij Sallustium den Senact vermaende om de wapen te aenueerden teghen Catilina hem seer wel verclaert segghende:

Ghemeynerde Nederlanden.

Het is seker een swaere saecke/maer gylleden en achtse niet/ noch stant
vrees ghyse seer/maer door vroe onachtsaemheyt/ ende sachtmoecht-
heyt staet ghyllede (dren naer dander wachtende) en twyfelt hopen-
de op de Goden die dese Ghemeynte in groote perrekelen hebben
bemaert maer de hulpe der Goden en wordt in sulche ydele wen-
schinghe ende vrouwelijche droefheyt niet vercreghen: nre dan in
wacherheyt/ in vlyticheyt ende in goeden staet vaert alle dinck wel:
als ghy v begheeft tot ledicheyt endetraccheyt: soo en dorst dy vop de
goden niet verlaten: want in dan ouer v ghehoort sijn.

Laet ons oock broeders in deser maentieren ons beste docht/ ende
dan den Heere aencroepen.

Maer ick hoorre my van sommighe goede Mannen andt woor-
den: dat oock sulcke maniere/ somtijds beproeft zunde/ quaelich
sucedeerde/ ende alle Wapenghetuych luttel mochte baeren. dat is
waerachtich/ maer seght my wat wapenghetuych/ wat sinteren/
wat Soldaten: warent veruacren mannen in handelinghe van O-
loghen/ conften sy de Wapen luttich ghebruychen/ conften sy daer-
mede wel omme gaent: vooswaer ten sijn niet al soldaten die de buffe
op de schouder connen dragen/ warent vrome heiden/ ghetempert/
sober/ Goddrachtich: ick denck wel neen. Ja dattet vele de con-
traere hadden: Tusschers/ beaeters/ quistgoden/ etc. Item die met
en diende wt liefde des Vaderlands/ der Keisgien ofte der Duechtsa-
heyt/ maer meer wt begheerte der Dronckenschap/ des terimer/ dre-
oneuyficheyt/ der roouinghe/ etc. Ende met soodanighe soudemien
qualite connen Dronck verchten/ want in een Soldaet ofte die de O-
loge aenbeert moet differentie vordichicheyt/ vromicheyt/ vlyticheyt/
ende ghetemperticheyt den last sonderlinghe dragen.

Ende daeromme behoortmen oock seer nauwe toeficht te
nemen wiemen vooz Soldaten aenueert/ ende van wat conliffen die
selue sijn. want daer en leyt oock sonderlinghe een groot deel van
het weluaren des Vaderlands. Of daeromme en sal hier niet qua-
lit te passe comen daer al W. T. oock een weynich te legghen/ waer
wt der ghemeynen dorgher oock al moghen onthouden: t gene dat
hem sal duncken ten profyte comen.

Inden eersten soude een Soldaet/ ick spreke in onse saecke/ wel
behooren te wesen een ingebozen/ want so vroe machtaus sulche
graden dochte ende de condite des selfs verhepichte/ anders mach-
men sonder differentie hier in ughandelen/ hoe wel men den seluen

gen te nemen hy gheualle/ oft onbedachtelick / moet eerst wel deue;
sien wesen in alle sijne ghelegghentheit: dat hy niet opgheuoedt en sij
in lackerheit/ in sachte cleederen/ oft in ledicheyt / oft in dertelheit /
oft in wulphheit/ in herduckelicheyt/ in verflooztheit / in twist/ of
in wufterij: Maer in soberheit / met groue spijse/ en dat hy sine
in goeder ghesellenisse van lichaeme/ die wel teghen arbeijdt mach/
en in summa aenden welckē men de contrarie siet vande voor gaende
quade teekenen: warromme ick dock meer prijse den ghenen die tot
wercken opgheuoedt is dan den ghenen die van sittender oft ghes
mackelijck hanteringhe is den boer meer dan den stedsman:
den berghenaer meer dan den veldenaer: den armen meer dan den
rijcken.

Ende dusdaenighe ghecosen sijnde moet voor al wel onderwelen
worden in de strijdt conste: leeren de spijse dwinghen en dan schie
ten: de rapiere en busse vlijtich tlijnen wille beghen: de Orden oft
ghelegie houden: met den gheueere loopen om verre: cozt keere etc.

Dat hy gherechten lof soecke/ de ducht beminne/ de boosheve
haete/ en hem onthoude van alle wulpsche en contumelieuze woors
den: dat hy sinen Capiteyn oft Quersien ghewillich en onderdaer
sij: en gheerne van hem onder wesen: dat hy weret sy op den vijant/
vrijdelick teghen sinen medegheselle: gheen dronckaert gheen
brasser en ten laesten dat hy met sijnder Soldt oft gagie te vreden
sij: en hem wachte van alle Sueten/ behaluen die hem van sijn
Querte gheconsenteert worden.

In deser manieren moet men sonderlinge een soldaet instrueren/
op dat hy bequaem worde om cloeckelijck te wederstaen sulck een
wrede en bloetgherighe vijand.

Nochtans en moet men een nieuwelinck niet betrouwen terstont
te strijde/ oft voor den vijandt te leeden maer men moet hem eerst in
eenighe sekere plaetse ghewennen te lospen te rennen/ te schermu
ten etc. om soo allentrens in de ghewoonte te comen/ men moec
hem de wonden leeren verdraghen / de selue muiden/ en lichtelijck
ingheuen: het aensicht der vijanden harderen/ en de vrese gheheel
veriaeghen. en alsoo onder wesen sijnde soudich wel dozuen lofwer
dighe senten van hen verwachten/ anders is een dangtreuse saecke.

Maer hier toe moet men voor al soecken mannen die in dese
wetschappe/ duer de lange en goede vliantie/ seer veruaren sijn: om

beslue liberalijcken te onderwisen: continente sober ende dueghdelijcke mannen: niet gierich ende van sulcker conditien dat de nieuwellinghen aen hen exempel moghen nemen/ ende diemen den last mach betrouwen als den tijt sulcs verheylschen sal.

Ten is geen wonder al hebben sommige Ouderen dese dingen elern achte ghellaghen/ die oock sulc danighe slappe wedrepartije hadden.

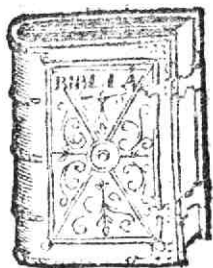
Maer wat sullen wy doen teghen onse teghenwoordighe viāns den/ die in alder stilheit ende schalckheit hen generen/ ende die daes ghelijc nieuwe ende nieuwe practijcken soecken om ons soete vaderlandt te ruineren/ ia en laten hen gheene moerte arbevt oft pīne verdrieten om onse bederffnisse te betraeden: ende sullen wy ons seluen noch ontscienet moepelijcks aen te nemen?

Laet ons dan lieue broeders ende medeborghers (ter wīle wij tijt hebben) ons seluen wel vercken/ onse Ouersten ende voor al onsen ghenadighen Hertoghe alle dienstaerheit/ Ietde ende obediētie bewijsen: laet ons verwerpen alle ydel hop/ traechent/ onachtzaamheit ende verbaestheit: aengrijpende met rijpen rade alle sloccmoedicheyt ende ons alleene daer toe begheuende:

Laet ons het vaderlandt altijdt vromelijck beschermen/ ia Vāf/ Goet/ ende schadt daer voor ghewillich wagher/ maer uolghende het exempel des Landtmans: die geenen cost en is sparende om zijn houe ende Wcker te beurtiden. Het is veel beter/ lieue Borghers/ een weynich te verliefen (hoe wel sulchs geen verliēfen en behoort gemaempt te wesen) dan ten laetsten/ in eeuwiger Slaernijen/ van al berooft te zijn.

Dit behoort ons ter herten te gaene/ ende in onsen goede/ tot des Landts behoeue/ ende tot voorberinghe van onse laecke (die niet sonder grooten cost en can onderhouden worden/ soo in Steden ende Sterchten/ als te Velde) seer liberael ende ghewillich te maken/ dincende hoe die Coninek van Spaengien wt zijnder grooter ozcedt/ heyt ons niet eyghens en soude admitteren.

Ende voor conclusie laet ons in die wapen tot Gode den Heere furchten/ ende hem om zijn bystandt oock aenroepen/ so sal geschieden/ dat by ons gheensins en sal beswijcken/ maer sal ons Victorie gheuen/ ende onsen Vyandt in sijne onrechte cause verjoozen/ ende te niete bringen.

Ghedruickt Tanwerpen
inden Gulden Bibel by de
Weduwe braeckvelt.